

HEFTE

2

NKN

Integrering av innvandrere i arbeidslivet

Ordliste

NÆRINGSLIVETS KOMPETANENETT

Ordliste

For referanser se Hefte nr .1

© NKN
Essendropsgt 3 0306 Oslo
23369100 firmapost@nkn.no

ARBEIDSRELEVANTE ORD OG UTTRYKK

Aetat

Aetat bistår alle som ønsker arbeid, og som har lov til å arbeide i Norge. Aetat bistår også arbeidsgivere. Aetat formidler jobbtilbud og kan også gi tilbud om kompetanseutvikling. Aetat skal forebygge og dempe problemer som skapes av at folk mangler arbeid.

AFP

AFP er forkortelse for "Avtalefestet pensjon". Tanken bak AFP er at arbeidstakere som har hatt et spesielt slitsomt arbeid og som selv ønsker det, skal kunne gå av med pensjon før vanlige pensjonsalderen (67 år). Som navnet sier må det være inngått avtale om AFP mellom de ansatte og virksomheten de arbeider i for at de ansatte skal kunne bruke ordningen. I tillegg kreves det at en ansatt må ha jobbet i minst 10 år etter at han eller hun fylte 50 år. Dersom du velger AFP trenger du ikke ta ut full pensjon. Du kan også redusere arbeidstiden og få pensjon for den delen av tiden som du ikke arbeider.

Du må være oppmerksom på at det er mange virksomheter som ikke har inngått avtale om AFP.

AKAN

AKAN er forkortelse for "Arbeidslivets komité mot alkoholisme og narkomani". Komiteen skal forebygge misbruk og hjelpe arbeidstakere som har rusproblemer. Mange arbeidsplasser har egne AKAN-utvalg. Arbeidstakere som har rusproblemer kan få hjelp og støtte fra utvalgene slik at de kan komme seg ut av rusproblemene sine. Ingen arbeidsplasser aksepterer at noen av de ansatte er ruset på jobb.

Akkordbetaling

Akkordbetaling er en avtale om at det skal utføres et avtalt arbeid for en fast sum. Det er uten betydning for betalingen hvor lang tid som brukes på utførelsen av arbeidet.

Aktiv sykemelding

Aktiv sykemelding gir anledning til å utbetale sykepenger eller rehabiliteringspenger i forbindelse med aktivisering eller arbeidstrening på arbeidsplassen i opptil 12 uker. Perioden kan forlenges dersom det er nødvendig og hensiktsmessig for å beholde arbeidet.

Alderspensjon

Den normale pensjonsalderen i Norge er 67 år. Alle som er over 67 år og pensjonert vil få utbetalt alderspensjon dersom de har oppholdt seg tilstrekkelig lenge i Norge (se minstepensjon).

Yrkesaktive som tilfredsstillt kravene (du må ha jobbet mer enn et minstekrav som myndighetene setter) vil få en tilleggspensjon. Størrelsen på tilleggspensjonen er avhengig av hvor mye og og lenge du har arbeidet, og av lønnen du har hatt. Mange virksomheter har også egne pensjonsforsikringer.

AMO

Forkortelse for "Arbeidsmarkedsopplæring". Det er Aetat som arrangerer AMO-kurs. Kursene holdes for å styrke kompetansen til personer som søker arbeid.

Ansatt

Person som er tilsatt i en stilling i en virksomhet.

Ansette

Inngå avtale med en person om at han eller hun skal tiltre en stilling i en virksomhet.

Ansiennitet

Ansiennitet er et arbeidsrettslig uttrykk om tjenestetid. En enklere måte å si dette på er at ansienniteten forteller hvor lenge du har arbeidet i en bedrift i forhold til de andre som jobber der. Jo høyere ansiennitet du har, jo færre er det som har vært ansatt i bedriften lengre enn deg. Ansiennitet kan ha betydning for lønn, ved oppsigelse pga. driftsinnskrenkninger og rasjonaliseringstiltak, oppsigelsesfristens lengde, rekkefølge ved permittering, fortrinnsrett til stillinger mv.

Ansvar

Ansvar vil si at en er forpliktet til å stå til rette for noe. Både arbeidsgiver og ansatte har ansvar. Et enkelt eksempel er at alle ansatte har ansvar for å komme presis på jobb – du har plikt til å møte til avtalt tid. Arbeidsgiverens ansvar fremgår bl.a. av lover og avtaler – f.eks plikt til å overholde forskriftene i Arbeidsmiljøloven.

Arbeid

Arbeid er å utføre oppgaver. I arbeidslivet er arbeid å utføre den jobben en er ansatt i. Arbeid kan utføres godt eller dårlig.

Arbeidsavtale

Arbeidsavtale er en kontrakt mellom en arbeidstaker og en arbeidsgiver. I kontrakten stiller arbeidstakeren sin personlige arbeidskraft til rådighet for arbeidsgiveren. Arbeidsgiverens ytelse er lønn, som vanligvis betales enten i forhold til arbeidsproduktet (resultatet av arbeidet) eller i forhold til den tid som arbeidet tar.

Arbeidserfaring

Det arbeidet en person har utført, og som dokumenterer hvilke oppgaver personen kan ta ansvar for å gjennomføre.

Arbeidsgiver

Vil si en person eller et firma som har ansatte i sin tjeneste.

Arbeidsinnvandring

Arbeidsinnvandringen til Norge er det antall personer som kommer fra andre land for å arbeide i Norge. Når en oppgir arbeidsinnvandringen i tall er det gjerne pr. år eller pr. kvartal.

Arbeidsledig

Person som ønsker arbeid, men som ikke har arbeid. En person som ikke har arbeid og heller ikke ønsker arbeid er altså ikke arbeidsledig. Personer som ønsker bistand til å søke arbeid kan få dette hos Aetat. Det finnes også private formidlingsbyråer.

Arbeidsliv

Alle forhold som angår arbeid og jobb.

Arbeidsmiljø

Alle forhold på en arbeidsplass som påvirker vilkårene for arbeidet. Det omfatter alt fra trivsel og samarbeid til støy, ventilasjon og varme.

Arbeidsmiljøloven

Arbeidsmiljøloven er det ordet vi bruker i dagligtalen for "Lov om arbeidervern og arbeidsmiljø m.v." Loven bestemmer minstekravene for de avtalene partene i arbeidslivet kan inngå om forhold som gjelder arbeidsmiljøet.

Arbeidstaker

Person som er i lønnet arbeid.

Arbeidstilsynet

Arbeidstilsynet er en statlig etat. Arbeidstilsynet fører tilsyn med at bedrifter følger arbeidsmiljølovens krav, og kan gi råd og pålegg til bedriftene.

Attest

En attest er en erklæring eller bekreftelse fra f.eks. offentlig myndighet eller arbeidsgiver. Attester er som regel skriftlige, men kan også formidles muntlig, f.eks gjennom referansepersoner.

Avspasering

Dersom en ansatt har arbeidet mer enn fastsatt arbeidstid og denne tiden blir tatt ut som fritid, kalles dette avspasering. Avspasering er normalt avtalt med leder, eller er en del av arbeidsavtalen. Overtidstillegg skal alltid utbetales.

Avtalefestet pensjon (AFP)

Se AFP

Avtaleverket

Avtalene som regulerer arbeidslivet. Viktige avtaler er Hovedavtalen og tariffavtaler.

Bedriftshelsetjeneste

Bedriftshelsetjeneste er en helsetjeneste tilknyttet arbeidsplassen. Tjenesten utføres ofte av lege og sykepleier. Noen bransjer er pålagt å ha bedriftshelsetjeneste. Andre virksomheter og bransjer har frivillig valgt å gi tilbud om bedriftshelsetjeneste til sine ansatte. Bedriftshelsetjenesten arbeider for å forebygge sykdom og skader som kan oppstå i forbindelse med arbeidet.

Bedriftsintern opplæring

Bedriftsintern opplæring er opplæring i den enkelte bedrift. Den kan være en del av arbeidet, eller særskilt organisert. Det er en av de viktigste opplæringsformene i samfunnet.

Bemanningsplan

Bemanningsplan (vaktplan, vaktliste) er en oversikt i en virksomhet over hvilke ansatte som skal utføre hvilke jobber, og til hvilke tider.

Bevegelige helligdager

Helligdager som kan falle på en hverdag, og som det betales ekstra lønnstillegg for å jobbe på.

Bransje

Bransje er en betegnelse på en organisasjon for en bestemt yrkesgruppe. Både arbeidstakere og arbeidsgivere har bransjeorganisasjoner.

CV

Forkortelse for Curriculum Vitae (latin) og kan direkte oversettes til "livsløp". En CV er en systematisk måte å formidle informasjon om deg selv. Når du søker jobb bør du legge ved CV. Det finnes ikke bestemte regler for hvordan en CV skal utformes, men det er vanlig å ta med den informasjonen om deg selv som du mener er aktuell for den jobben du søker. I tillegg til personopplysninger som navn og alder inneholder derfor en CV vanligvis oversikt over utdanning, arbeidserfaring og annen kompetanse. Du kan få hjelp til å sette opp en CV. Maler finnes f.eks i mange programmer for tekstbehandling og på nettet (f.eks hos Aetat).

Dagpenger

Dagpengeordning kalles også for arbeidsledighetstrygd. Den skal gi delvis erstatning for tapt inntekt dersom du er arbeidsledig. Det er regler for når du kan få arbeidsledighetstrygd, hvor mye du kan få, og hvor lenge du kan motta trygden. Du får opplysninger om dagpenger ved å henvende deg til Aetat.

Deltidsansatt

Person som er ansatt i deler av en hel stilling.

Deltidsjobb

Fast arbeid hvor den ansatte ikke arbeider full tid. En deltidsansatt har krav på ferie i forhold til stillingsprosenten. Jobben må gi en inntekt over en bestemt grense (1/2 G) for at en deltidsansatt skal kunne få sykepenger.

Døgnkontinuerlig skiftarbeid

Arbeid som er lagt opp med to eller tre skift, og som pågår hele døgnet, men som stanser opp i helgene.

Egenmelding

En ansatt kan selv melde fra til arbeidsgiver at han eller hun er syk og ikke er i stand til å arbeide. Begrunnelsen for fraværet gis ved at det fylles ut et spesielt skjema som kalles "egenmelding". En egenmelding kan omfatte tre ukedager. Det betyr at om du har fravær fra jobben fredag og mandag, kan du ikke bruke egenmelding siden lørdag og søndag regnes med i perioden. Det er også begrenset hvor mange ganger du kan levere egenmelding i løpet av ett år.

Noen virksomheter har etter avtale med ansatte og med trygdekontoret innført spesielle ordninger.

Etterutdanning

Etterutdanning er ofte brukt som betegnelse på kortere kurs som har karakter av oppdatering og som ikke fører frem til formell eksamen eller kompetanse.

Fagarbeider

Arbeidstaker som har bestått fagprøve i et godkjent lærefag, og har fått fagbrev.

Fagbrev

Fagbrev er en dokumentasjon på at fagprøve er avlagt og bestått.

Fagbevegelse

Brukes som felles betegnelse for alle arbeidstakerorganisasjonene.

Fagforbund

En fagforening der medlemmene kommer fra ett, eller et lite antall, yrker, og der det blir lagt stor vekt på faglig kompetanse i tillegg til arbeids- og lønnsvilkår.

Fagforening

En fagforening er en sammenslutning av lønnstakere som har som hovedformål å ta vare på og fremme medlemmenes økonomiske interesser og rettigheter.

Fagopplæring

Fagopplæring gir kompetanse i yrker som er regulert av fagopplæringsloven. Fagopplæringen kan være i håndverks- og servicefag, eller i industrifag. Gjennomført og bestått fagopplæring gir fag- eller svennebrev. Fagopplæring er en del av videregående skole men kan også gjennomføres i arbeidslivet, eller i en kombinasjon av skole og arbeid.

Fagprøve

Fagprøve avlegges enten etter gjennomført yrkesfaglig opplæring i videregående skole og godkjent praksis, eller etter arbeid og opplæring i bedrift. Fagprøven har en teoretisk og en praktisk del.

Fast ansatt

Når en er fast ansatt betyr det at en er akseptert som arbeidstaker i virksomheten. Det betyr at arbeidsforholdet ikke er under vurdering (slik tilfellet er når en er ansatt med prøvetid) eller at det foreligger avtale om når arbeidsforholdet skal opphøre.

Fastlønn

En ansatt som får fastlønn får like mye betalt (lønn) uansett hvor mye arbeid den ansatte utfører.

Fedrekvote

Betegner den retten en far har til å ta deler av den lønnede fødselspermisjonen dersom mor har vært i lønnet arbeid.

Ferie

Generelt har alle arbeidstakere i full stilling rett til ferie i 25 virkedager pr. år. Retten er reguleres av om en arbeidstaker har vært ansatt i virksomheten hele eller deler av året før ferien skal tas ut. En arbeidstaker som har opparbeidet full rett til ferie har krav på å ta ut 18 feriedager sammenhengende i tidsrommet mellom 1. juni og 30. september.

Feriepenger

Feriepengene regnes ut som 10.2% av bruttoinntekten som en arbeidsgiver har utbetalt året før ferien tas ut. Det trekkes ikke skatt av beløpet ved utbetalingen. I noen tilfeller kan feriepenge utbetales i det året de er opptjent. Da skal det trekkes skatt.

Fleksibilitet

I arbeidslivet brukes fleksibilitet både om virksomheter og om ansatte. Fleksibilitet er et uttrykk for evne til å omstille seg. Jo mer fleksibel en virksomhet eller ansatt er, jo større er omstillingsevnen.

Fleksitid

Mange virksomheter har fleksitid. Det innebærer at en ansatt delvis kan avgjøre selv når han eller hun skal utføre arbeidet sitt. Summen av antall arbeidstimer må være i samsvar med arbeidsavtalen.

Folketrygden

Folketrygden er en offentlig forsikringsordning. Alle som er bosatt i Norge er medlem av folketrygden (og har plikt til å være medlem av ordningen). Alderspensjon og sykepenger er eksempler på utbetalinger fra folketrygden. Trenger du opplysninger om reglene kan du ta kontakt med ditt lokale trygdekontor. Det finnes også opplysninger på nettsidene til Trygdeetaten, www.trygdeetaten.no.

Forbundsvisse oppgjør

Forbundsvisse oppgjør er tariffoppgjør der det enkelte fagforbundet eller den enkelte fagforening forhandler direkte med arbeidsgiverne som motpart. Motparten er oftest en landssammenslutning (landsforening) eller et bransjeforbund av bedrifter. Et eksempel er når Hotell og restaurantarbeiderforeningen, HRAF, forhandler med Reiselivsbedriftenes landsforening, RBL. Alternativet til forbundsvisse oppgjør er samordnet oppgjør. Da forhandler hovedsammenslutningene med hverandre (f.eks LO og YS med NHO).

Formalkompetanse

Kompetanse som er opparbeidet på en utdanningsinstitusjon (skole, universitet) og sertifisert ved avlagt prøve eller eksamen. Formal kompetanse er bekreftet gjennom eksamensbevis.

Fravær

Fravær er å være borte fra arbeidet. Fravær kan f.eks. skyldes sykdom eller permisjon. Det er viktig å ha god kontakt med arbeidsgiver om alle former for fravær. Derom en har fravær uten tillatelse eller gyldig grunn er dette et alvorlig brudd på arbeidsavtalen. Det er viktig å informere arbeidsgiver om alle former for fravær så raskt som mulig.

Fribeløp

Det beløpet en arbeidstaker kan tjene i løpet av ett år uten å måtte betale skatt. I 2004 er beløpet kr. 23 399.

Frikort

Skattekort som brukes av arbeidstakere som ikke kommer til å tjene over kr. 23 399 (2004) i løpet av ett år. Beløpet reguleres årlig.

Funksjonell fleksibilitet

Hvor lett en arbeidstaker kan skifte mellom ulike jobber eller arbeidsoppgaver i en virksomhet.

Fysisk arbeidsmiljø

Den påvirkning fysiske forhold har på arbeidsmiljøet. Eksempler er ventilasjon, lys, støy, arbeidsredskaper.

Fødselspenger

Utbetaling fra folketrygden etter fødsel. For å få fødselspenger må en ha vært i arbeid i minst 6 mnd i løpet av de siste 10 mnd før fødselen.

Fødselspermisjon

Rett til permisjon i forbindelse med svangerskap og fødsel. Betalt fødselspermisjon er 48 uker med 100% lønnskompensasjon, eller 52 uker med 80% lønnskompensasjon (2004). Foreldrene kan dele fødselspermisjonen mellom seg etter bestemte regler.

Førtidspensjon

Pensjonere seg før normal pensjonsalder som er 67 år ("før-tiden-pensjon"). Forutsetningen for førtidspensjon er at virksomheten har avtale om dette.

G

G er forkortelse for Grunnbeløp. Mange av de offentlige økonomiske trykdeordningene regnes ut i forhold til "G". For eksempel kan den totale summen som utbetales i fødselspenger ikke være større enn 6 G med det regelverket som nå gjelder. Stortinget fastsetter hvert år hvor stor G skal være. I 2004 er G kr. 58 578.

Grunnpensjon

Grunnpensjon kalles også minstepensjon. Den er ikke avhengig av om en person har hatt inntektsgivende arbeid, men stiller krav til hvor lenge en har bodd i Norge. Beløpet reduseres dersom en har en partner eller ektefelle som har inntekt over 2 G.

Helkontinuerlig skiftarbeid

Arbeid som er organisert som skiftarbeid som går hele døgnet og alle dager, også helger og høytider.

HMS

Forkortelse for Helse Miljø Sikkerhet. Systematisk arbeid for å skape gode arbeidsforhold. HMS-arbeidet er forankret i en egen forskrift og derfor pålagt virksomhetene.

Hovedavtalen

Hovedavtalen regulerer de fleste arbeidsforholdene som ikke er direkte koblet mot lønn (tariffavtalene). Slike forhold er bl.a organisasjonsfrihet, samarbeid, medbestemmelse og ansattes rett og muligheter til kompetanseutvikling. Hovedavtalen kalles ofte "arbeidslivets grunnlov". Avtalen er inngått mellom partene i arbeidslivet.

Hovedorganisasjon

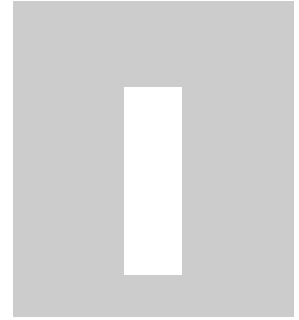
Landsomfattende sammenslutning av organisasjoner i arbeidslivet. Hovedorganisasjon brukes som betegnelse både på arbeidstaker- og arbeidsgiverorganisasjoner. Eksempler er LO, YS, NHO og NAVO.

Hovedtillitsvalgt

Person som arbeidstakerne har utpekt som sin fremste representant på en større arbeidsplass. Hovedtillitsvalgt har et overordnet ansvar for andre tillitsvalgte i virksomheten. Ofte er stillingen en heltidsstilling.

Hovedverneombud

I større virksomheter kan det velges flere verneombud blant de ansatte. Dersom det er flere verneombud har Hovedverneombudet det overordnede ansvaret.

Informasjonsplikt

En arbeidsgiver har plikt til å gi de ansatte informasjon om forhold som er viktig for virksomheten og for arbeidet. Det kalles "informasjonsplikt." Eksempler er om bedriften skal selges, eller om bedriften må si opp ansatte. Informasjonen formidles ofte via de tillitsvalgte, eller på møter der alle ansatte er invitert til å delta (allmøter).

Inkluderende arbeidsliv (IA)

Inkluderende arbeidsliv er en intensjonsavtale som er inngått mellom organisasjonene i arbeidslivet og myndighetene. Avtalen skal forhindre utstøting fra arbeidslivet og senke sykefraværet, samt bidra til å skape inkluderende arbeidsplasser. Virksomheter kan inngå egne IA-avtaler som bl.a. skaper større fleksibilitet for ansatte som er syke. Erfaringene så langt tyder på at bedrifter med IA-avtale har lavere sykefravær enn bedrifter som ikke har avtale.

Innsynsrett

Personopplysninger er registrert i en rekke registre. Dersom en person er registrert i ett register har han eller hun rett til å få se hva som er registrert. Dette kalles innsynsrett. Det betyr at dersom du vil vite hvilke opplysninger noen har registrert på deg, kan du henvende deg til registeret og be om en utskrift.

Integrering

Integrering er å gi alle grupper og individer de samme muligheter, rettigheter og plikter til deltakelse i det norske samfunn, enten dette er i arbeidslivet, i skolen, i bomiljøet eller i organisasjonslivet. Alle har rett til å bevare sin kulturelle identitet.

Jobb

Ordet brukes på flere måter. Det kan betegne den virksomheten en er ansatt i, eller de oppgavene en har ansvar for å utføre. Det kan også brukes om en enkelt oppgave ("jeg har en jobb jeg må gjøre").

Jobbintervju

Når en virksomhet skal ansette en ny medarbeider er det vanlig at virksomhetene ber om et intervju med dem det er aktuelt å ansette. Dette kalles jobbintervju. Samtalen skal dreie seg om søkeren er skikket til stillingen. Det er f.eks. forbudt å stille spørsmål om hvilken politisk oppfatning søkeren har, om seksuell legning eller om trosforhold.

Jobbintervjuet er også en god mulighet for en som søker arbeid til å få opplysninger om virksomheten.

En arbeidsgiver legger som regel stor vekt på resultatet av jobbintervjuet. Derfor er det viktig å forberede seg godt. Dersom du ikke har erfaring med jobbintervjuer er det klokt å innhente råd, f.eks hos ansatte i kommunen som skal bistå med integrering av innvandrere, eller hos veiledere i Aetat.

Kjernetid

I bedrifter som har fleksitid er kjernetiden den tiden på dagen da de ansatte må være til stede på jobben.

Kjønnskvoltering

Historisk har det utviklet seg kjønnsforskjeller i forhold til utdanning og arbeidsliv fordi gutter og jenter velger forskjellig. Noen yrker er "kvinneyrker" og noen er "mannsykker". Derfor kan en i utlysningen av en stilling bestemme at søkere med et bestemt kjønn skal prioriteres. Dette kalles kjønnskvoltering. Kjønnskvolteringen kan være "moderat". Da foretrekkes et bestemt kjønn dersom kandidater av ulikt kjønn ellers er like kvalifisert for stillingen. Kjønnskvolteringen kan også være radikal. Da foretrekkes en kandidat av et bestemt kjønn selv om en kandidat med et annet kjønn kan være bedre kvalifisert. Kjønnskvoltering brukes også utenfor arbeidslivet, f.eks. ved oppnevning av medlemmer til utvalg, styrer og råd.

Klubb

Klubb er navnet på avdelingen til en fagforening på en bestemt arbeidsplass. Siden det kan være flere fagforeninger på en arbeidsplass kan det også være flere klubber.

Kompetanse

Kompetanse er kunnskaper, ferdigheter og holdninger som gjør en person i stand til å utføre et arbeid. Kompetansen kan være formell eller uformell. Formell kompetanse er utviklet gjennom utdanning og dokumentert ved eksamen, uformell kompetanse er evnen til å utføre oppgaver i praksis. Undersøkelser viser at bedrifter legger større vekt på hva en person kan utføre enn hvilke eksamener personen har tatt. Når du søker jobb er det derfor viktig at du forteller om erfaringen din og hvilket arbeid du har utført tidligere.

Kompetanseutvikling

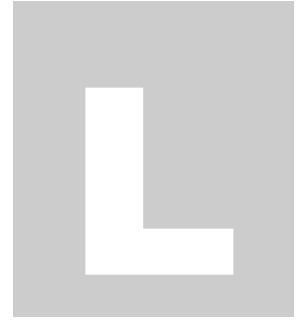
Utvikling av de faglige og praktiske ferdighetene til en person. For arbeidstakere er arbeidsplassen den viktigste kilden til kompetanseutvikling ("læring i arbeid"). Men kompetansen kan også utvikles gjennom formell utdanning og kurs utenfor arbeidsplassen.

Kronetillegg

Kronetillegg er tillegg som gis i form av et helt kronebeløp. En kan f.eks. bli enige om at alle skal ha et lønntillegg på 6000 kroner året, eller 2 kr. pr. time. Alternativet er prosenttillegg, der lønnen økes i forhold til en avtalt prosentandel av den lønnen en har. Kronetillegg er altså likt for alle. Prosenttillegg gir personer med høyere lønn et større tillegg (i kroner) enn personer med lavere lønn.

Kveldsarbeid

Kveldsarbeid er arbeid mellom 18.00 og 22.00.

Likestillingsloven

Likestillingsloven brukes i dagligtale som navn på "Lov om likestilling mellom kjønnene". Den slår fast at det ikke er tillatt å behandle folk forskjellig basert på hvilket kjønn de har. I forhold til en del ansettelser er det likevel tillatt å bruke kjønnskvoltering, dvs. legge vekt på hvilket kjønn søkeren har. Det er for å kunne rette opp de skjevhetene som er skapt ved at kjønn har vært tillagt betydning ved tidligere ansettelser.

Livslang læring

I tidligere tider endret samfunnet seg langsomt. Da kunne den kompetansen en person skaffet seg tidlig i livet være tilstrekkelig. Nå endrer samfunnet seg raskt. Derfor trenger alle å oppdatere og fornye kompetansen sin. Vi sier at vi må lære hele livet. Det er det vi mener med livslang læring. Det stiller krav til både innstillingen vår, og til at arbeid og utdanning legges til rette slik at alle får de mulighetene de trenger.

LO

Landsorganisasjonen i Norge. Den største arbeidstakerorganisasjonen. De fleste medlemmene arbeider i industri, service og i offentlig sektor.

Lokal lønnsdannelse

Lønnstillegg som gis lokalt (i den enkelte virksomhet).

Lokale lønnsforhandlinger

Forhandlinger om lønn som gjennomføres i en enkelt virksomhet/bedrift.

Lovfestet

Bestemmelser som er hjemlet ("finnes") i lovverket.

Lærebedrift

Bedrift som er godkjent til å ha lærlinger. Bedriften skal sørge for at lærlingene får godkjent opplæring i forhold til det faget der de er lærling.

Lærling

En person som tar yrkesrettet utdanning som gir kompetanse som fagarbeider eller svenn.

Lønn

Vederlag eller en godtgjøring for et arbeid eller en tjeneste en utfører.

Lønnsforhandling

Forhandling om lønnens størrelse. Forhandlingen kan føres mellom arbeidstaker- og arbeidsgiverorganisasjonene eller direkte mellom en arbeidstaker og en arbeidsgiver, avhengig av ansettelsesvilkårene.

Lønnsoppgjør

Et annet ord for tariffoppgjør.

Lønnsregulativ

Lønnsregulativ er en liste eller skala som gir opplysninger om hva lønnen er for bestemte stillinger. Det gir også ofte opplysninger om det gis tillegg basert på utdanning, alder eller andre forhold. Lønnsregulativ er vanlig i offentlig sektor (stat og kommune).

Lønnsutbetaling

En arbeidsgiver skal utbetale lønnen kontant hvis det ikke er avtalt at lønnen skal utbetales på annen måte, f.eks. til den ansattes lønnskonto. Alle som lønnes pr. time, dag eller uke har krav på at lønnen utbetales hver uke. Ellers skal lønnen utbetales to ganger i mnd. dersom det ikke er inngått annen avtale. I norsk arbeidsliv får de aller fleste lønn en gang i mnd. Når du får utbetalt lønn har du krav på en skriftlig oversikt som viser hvordan lønnen er beregnet.

Medarbeidersamtale

Mange bedrifter har besluttet at de skal ha medarbeidersamtaler. Medarbeidersamtalene skjer oftest mellom en leder med personalansvar og en ansatt. Samtalen kan handle om utføringen av arbeidet, om trivsel og om forventninger eller andre forhold det er behov for å ta opp. Ofte blir en enig om endringer som skal være gjennomført innen neste samtale finner sted.

Mellomoppgjør

Mellomoppgjør er forhandlinger som finner sted mellom de ordinære tariffoppgjørene. Det forhandles normalt kunn om lønn.

Merarbeid

Merarbeid betegner arbeid som går ut over det arbeidet som er avtalt i en deltidsstilling, men som i tid ikke utgjør mer enn full stilling. Merarbeid lønnes normalt likt den lønn som er avtalt for deltidsstillingen.

Mester

Mester er en beskyttet yrkestittel. For å kunne bli mester (tildeles mesterbrev) må en person ha godkjent fagbrev eller svennebrev, praktisk erfaring og mesterutdanning (mesterutdanning er ikke en fagutdanning men en utdanning rettet mot å ta ansvar for en egen virksomhet).

Midlertidig tilsetting

En virksomhet har bare anledning til å gi en ansatt midlertidig tilsetting dersom den ansatte skal utføre arbeid som ikke er en del av virksomhetens ordinære oppgaver, og der tilsettingen kan begrunnes i det arbeidet som skal utføres.

Minoritet

En minoritet er et mindretall. Minoritetsgrupper kan være bestemt ut fra etnisitet, nasjonalitet, religion, språk, seksuell legning, kjønn eller andre forhold.

Minoritetsspråk

Et språk som snakkes av et mindretall.

Minstepensjon

Minstepensjon er en trygd som utbetales etter fylte 67 år. Den er uavhengig av tidligere arbeidsinntekt, men for å ha krav på full pensjon må en person ha oppholdt seg minst 40 år i Norge i perioden fra personen fylte 16 år og til oppnådd pensjonsalder. Dersom en person har oppholdt seg i Norge i mindre enn 40 år innenfor dette tidsrommet reduseres pensjonen.

Nattarbeid

Nattarbeid er definert som arbeid mellom kl. 21.00 og kl. 06.00. Dersom det er nødvendig at noen arbeider i denne perioden skal bedriften konferere med de tillitsvalgte på forhånd. I noen yrker er det imidlertid så åpenbart at nattarbeid er nødvendig at det regnes som en del av arbeidsvilkårene (eks. døgnkontinuerlig skiftarbeid).

Nedbemanning

Nedbemanning er reduksjon av arbeidsstokken (antall ansatte). Det kan skje ved oppsigelser, eller ved at en ikke ansetter nye arbeidstakere når noen slutter eller går av med pensjon.

NHO

Næringslivets Hovedorganisasjon. NHO er den største arbeidsgiverorganisasjonen i privat sektor.

Normalarbeidsdag

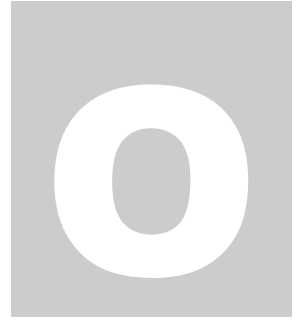
Den tiden en normalt arbeider hver dag, for de fleste er det 7,5 timer. Normalarbeidsdagen er bestemt av lov eller av tariffavtale.

Normallønn

Avtale som forutsetter at alle skal lønnes likt. Når det er inngått avtale om normallønn kan det ikke gis individuelle tillegg, og det kan ikke inngås lokale avtaler.

Næringsliv

Samlet betegnelse for den private økonomiske virksomheten i et område. Vi kan f.eks. snakke om næringslivet i Norge, eller næringslivet i en by.

Offentlig sektor

Den del av arbeidslivet som omfatter kommunene, fylkeskommunene og staten.

Omorganisering

Endring av måten en virksomhet eller avdeling er organisert på. Endringene kan medføre at arbeidsoppgavene til den enkelte får nytt innhold, eller at jobber blir overflødige.

Omskolering

Opplæring av personer som av ulike grunner må skifte yrke eller løse arbeidsoppgaver som krever helt nye kvalifikasjoner.

Omsorgspermisjon

Permisjon som en arbeidstaker får for å kunne utføre omsorgsarbeid ved akutt behov f.eks. ved sykdom eller dødsfall i familien.

Omstillingsevne

Evnen som en virksomhet eller arbeidstaker har til å omstille seg. En bedrift kan f.eks. måtte omstille seg fordi markedet endrer seg mens en arbeidstaker f.eks. må omstille seg fordi innholdet i arbeidsoppgavene endres.

Oppsigelse

En bedrift kan si opp en ansatt, eller en ansatt kan si opp stillingen sin. Når en bedrift sier opp en ansatt skal oppsigelsen være skriftlig og ha en saklig begrunnelse. Når en ansatt sier opp stillingen sin skal oppsigelsen være skriftlig. En arbeidstaker har plikt og rett til å stå i stillingen i oppsigelsestiden.

Oppsigelsestid

Oppsigelsestiden for fast ansatte kan ikke være mindre enn en måned regnet fra begynnelsen av neste kalendermåned. Dersom oppsigelsen blir gitt 20 juni begynner altså oppsigelsestiden ikke å løpe før 1. juli. Ofte er oppsigelsestiden lengre. Da er oppsigelsestiden enten forankret i tariffavtale eller i arbeidsavtalen.

Organisasjon

En organisasjon er en forening eller sammenslutning der medlemmene stiller seg bak et bestemt formål.

Organisasjonsfrihet

Organisasjonsfriheten sikrer at alle arbeidstakere har rett til å organisere seg for å ta vare på sine interesser uten at dette skal få negative konsekvenser i forhold til arbeidsgiver.

Organisasjonskultur

To bedrifter i samme bransje kan ha forskjellig organisasjonskultur. Organisasjonskulturen utvikler seg over tid og er den virkelighetsoppfatningen (normer, verdier, regler, holdninger, tradisjoner) som de som arbeider i en virksomhet deler. Siden det meste som påvirker organisasjonskulturen ofte ikke er nedskrevet noe sted (organisasjonskulturen er uformell), er organisasjonskulturen noe du som nyansatt må lære deg selv gjennom å samhandle med andre på arbeidsplassen din.

Overenskomst

Skriflig avtale mellom arbeidstaker- og arbeidsgiverorganisasjoner. De fleste overenskomster gjelder for 2 år.

Overtid

Overtid er arbeid som utføres ut over avtalt arbeidstid. Det er strenge regler for hvor mye overtid en ansatt kan arbeide. Arbeidsgiver og tillitsvalgt kan inngå avtale om overtid innenfor en begrenset ramme. Grensene for hvor mye overtid en ansatt kan arbeide er bestemt i Arbeidsmiljøloven.

Overtidstillegg

Ved overtid har man krav på et overtidstillegg på minst 40% av den vanlige timelønnen. Det er ofte tatt inn avtale om overtidstillegg i tariffavtalene. Da er overtidstillegget høyere.

Pappapermisjon

Alle fedre har rett på 2 ukers permisjon ved fødselen, men ikke rett til betaling for disse to ukene dersom det ikke er tatt inn i tariffavtalen. Dersom moren til barnet har vært i lønnet arbeid kan faren ta ut 4 uker permisjon i tillegg (2004).

Partene i arbeidslivet

Samlet betegnelse for alle arbeidstaker- og arbeidsgiverorganisasjonene.

Pensjon

Samlebegrep for økonomiske ytelser fra det offentlige, eller fra arbeidsgiver, som den enkelte får ved oppnådd pensjonsalder.

Pensjonsalder

Den normale pensjonsalderen er 67 år. Enkelte yrkesgrupper har lavere pensjonsalder. I en del virksomheter har en inngått avtaler om AFP. Da kan en søke om pensjon fra en har fylt 62 år.

Pensjonsgivende inntekt

I tillegg til minstepensjon kan en opparbeide rett til tilleggspensjon. Det avhenger av hvor lenge en har arbeidet før en ble pensjonert, og av inntekten.

Pensjonspoeng

Den inntekten en person oppnår hvert år regnes om til pensjonspoeng i folketrygden. Summen av antall pensjonspoeng avgjør hvor stor alderspensjon folketrygden utbetaler når en pensjoneres. Det høyeste antall pensjonspoeng en kan oppnå er 7.

Permisjon

Permisjon er fri fra arbeidet slik at en kan bruke tiden til andre gjøremål. Permisjon kan være lønnet eller ulønnet. Fødselspermisjon er et eksempel på lønnet permisjon. Utdanningspermisjon er ofte lønnet dersom utdanningen er relevant for arbeidet. Hovedavtalen har bestemmelser om ulike permisjonsordninger.

Permittering

Permittering brukes vanligvis av virksomheter som en periode mangler oppdrag. Når en arbeidstaker permitteres blir kontrakten midlertidig satt ut av funksjon. I permitteringsperioden har en arbeidstaker vanligvis rett til dagpenger. Etter at permitteringsperioden er over skal arbeidstakeren tas inn i stillingen sin igjen.

Personalansvar

Ledere som har personalansvar er pålagt ansvar for at ansatte blir fulgt opp, f.eks. i forhold til gjeldende lover, regler og avtaler.

Plikt

Plikt er oppgaver og ansvar en er pålagt å utføre. En ansatt har f.eks. plikt til å stille sin arbeidskraft og tid til rådighet for arbeidsgiver mens en arbeidsgiver har plikt til å overholde lover og avtaler.

Privat sektor

Den delen av virksomhetene i samfunnet som er i privat eie.

Profesjon

Klart definert yrke (eks. lærer, sykepleier, sosionom, heismontør, typograf). Noen yrker er beskyttet ved lov og krever at yrkesutøverne er offentlig sertifisert.

Profesjonsorganisasjon

Fagforening som organiserer en eller noen få yrkesgrupper.

Prøvetid

Når en arbeidstaker begynner i en ny jobb, gjelder det vanligvis en prøvetid. I de fleste stillinger er prøvetiden 6 mnd., men det kan gjøres avtale om f.eks. kortere tid. Prøvetiden skal være en sikkerhet både for arbeidstakeren og arbeidsgiveren. Arbeidstakeren skal finne ut om han eller hun trives i jobben, arbeidsgiveren om jobben blir utført som avtalt. I prøvetiden er oppsigelsestiden 14 dager og regnes fra dato oppsigelsen blir gitt (og ikke fra begynnelsen av neste kalendermåned slik det skal gjøres ved fast ansettelse).

Realkompetanse

Faglig dyktighet som er opparbeidet i arbeid og ikke i utdanning. I privat sektor legger arbeidsgivere ofte større vekt på realkompetanse enn formalkompetanse når de skal ansette nye medarbeidere.

Referanse

En referanse er en person som en arbeidssøker henviser til når han eller hun søker jobb, og som en ny arbeidsgiver kan kontakte for å få flere opplysninger om f.eks. tidligere arbeidsforhold. Det er vanlig at en oppgir referansepersoner i CV-en som en leverer når en søker jobb.

Rekruttere

Ansette nye medarbeidere.

Rettighet

Krav som skal oppfylles. Både den ansatte og virksomheten har rettigheter i et arbeidsforhold. Et eksempel er rettigheter knyttet til oppsigelser og oppsigelsestid.

Samordnet oppgjør

Tariffoppgjør der hovedsammenslutningene gjennomfører forhandlingene. Et eksempel er forhandlinger som LO og YS (som representanter for arbeidstakerorganisasjonene) gjennomfører med NHO (som representant for arbeidsgiverne i privat sektor).

Skattekort

Skattekort vil si et skjema utstedt av ligningskontoret som viser hvilken forskuddsskatt som ved skattetrekk skal betales av lønn og andre godtgjørelser. Arbeidstager plikter å levere skattekort. Hvis ikke arbeidstageren leverer skattekort, skal arbeidsgiver trekke 50 % skatt inntil kortet blir levert. Kortet får arbeidstageren normalt tilsendt av ligningskontoret i sin hjemkommune i desember for påfølgende år.

Sluttattest

Alle som slutter i en stilling har krav på sluttattest fra arbeidsgiveren. Attesten skal minst inneholde dokumentasjon av ansettelsestiden og hvilken stilling den ansatte har hatt. Det er vanlig at sluttattesten i tillegg inneholder en vurdering av arbeidet som er utført, og en eventuel anbefaling av den ansatte til en fremtidig arbeidsgiver. Ofte oppgis det også en referanseperson i bedriften som en ny arbeidsgiver kan kontakte for å få flere opplysninger.

Sluttoppgjør

Siste lønnsutbetaling før arbeidsforholdet opphører. Det skal inkludere alt en arbeidstaker har til gode fra arbeidsgiver. Det kan gjøres særskilt avtale om utbetalingen av feriepenger..

Stillingsinstruks

En stillingsinstruks gir en skriftlig fremstilling av arbeidsoppgavene og ansvaret som følger med en bestemt stilling.

Streik

Streik betyr at arbeidstakerorganisasjonene midlertidig tar medlemmene ut av arbeidsforholdet (arbeidet legges ned). Det er inngått avtaler mellom arbeidstaker- og arbeidsgiverorganisasjonene om når streik kan benyttes som kampform, hvordan en streik skal varsles, og om hvordan partene skal forholde seg under en streik.

Stress

Stress er en samlebetegnelse for de påkjenningene en utsettes for i arbeidslivet og i samfunnet. Stress kan være både positivt og negativt.

Svangerskapspermisjon

Gravide arbeidstakere har rett til 12 uker permisjon under svangerskapet. Etter fødselen gjelder regler om fødselspermisjon.

Sykefravær

Fravær fra arbeidet på grunn av sykdom. Det gjelder bestemte regler for hvordan sykefravær skal varsles, og for hvor lenge en ansatt kan være syk uten sykemelding fra lege.

Sykemelding

En arbeidstaker som må være borte fra arbeidet på grunn av sykdom må levere sykemelding dersom han eller hun ikke har anledning til å levere egenmelding. Sykemelding blir utferdiget av lege. Når legen har skrevet sykemeldingen skal den leveres arbeidsgiver. Legen underretter trygdekontoret.

Sykepenger

En ansatt har vanligvis krav på sykepenger ved sykdom. Beløpet en kan få utbetalt har en øvre grense. En kan få sykepenger i inntil ett år.

Tariffavtale

En tariffavtale er en skriftlig avtale mellom en fagforening og en arbeidsgiver eller arbeidsgiverforening om arbeids- og lønnsvilkår eller andre arbeidsforhold. En tariffavtale er begge avtaleparters eiendom og ansvar. Den er også en samarbeidsavtale mellom arbeidsgiver og arbeidstaker. Hensikten er å regulere forholdet mellom partene, samt skape ryddige forhold i arbeidslivet.

Tariffoppgjør

Forhandlinger mellom arbeidstaker- og arbeidsgiverorganisasjonene om lønnen den kommende perioden (frem til neste forhandlingstidspunkt).

Taushetsplikt

Det forventes at alle arbeidstakere ikke bringer videre til andre den informasjonen de får tilgang til på arbeidsplassen. Mange arbeidsgivere krever av de ansatte at de skal skrive under på en taushetserklæring. For noen yrker/stillinger er taushetsplikten lovpålagt, f.eks for ansatte i helsevesenet.

Tillitsvalgt

En ansatt som er valgt av medlemmene i en fagforening for å ta vare på medlemmenes interesser. Regler om tillitsvalgte er tatt inn i Hovedavtalen.

Tjenestepensjon

Noen virksomheter har avtaler med de ansatte om tjenestepensjon. Det er en økonomisk ytelse som kommer i tillegg til andre pensjonsavtaler. Tjenestepensjon betraktes som en del av lønnsavtalen, og den ansatte har eiendomsrett til den pensjonsreserve som er samlet opp for ham eller henne. Verdien av en slik opptjent pensjonsrett kan ikke utbetales kontant, men ved fratreden kan den enkelte fortsette forsikringsforholdet selv, ta verdien med seg til en ny pensjonsordning eller få en fripolise.

Turnover

Turnover er den prosentandelen av ansatte som slutter i virksomheten og må erstattes i løpet av et år. Noen bransjer har svært lav turnover, andre svært høy.

Ufaglært

Person uten godkjent fagkompetanse i form av fag- eller svennebrev. I den senere tiden har begrepet blitt anvendt mer generelt om grupper som mangler utdanning.

Uførepensjon

Pensjon som ytes til personer mellom 18 og 67 år dersom de ikke har mulighet til å ta arbeid på grunn av sykdom eller skade.

Utdanningspermisjon

Fri fra arbeidet for å ta utdanning. Permisjonen kan være med eller uten lønn. Det er tatt inn bestemmelser om utdanningspermisjon i Hovedavtalen.

Velferdspermisjon

Permisjon som en ansatt blir tildelt av velferdsårsaker.

Verneombud

Verneombudet følger opp at kravene til arbeidsmiljøet som er omtalt i Arbeidsmiljøloven blir overholdt.

Videreutdanning

Videreutdanning er et generelt begrep og betegner utdanning ut over den utdanning en person har – den kommer altså i tillegg til tidligere utdanning. Videreutdanning fører ofte frem til en eksamen som gir formalkompetanse.

Vikar

Person som midlertidig tar over en stilling for en annen, f.eks ved sykdom.

Voksenopplæring

Opplæring som har voksne som målgruppe, og som er spesielt lagt til rette for voksne deltagere.

Yrke

Yrke kan brukes som en generell betegnelse på innholdet i det arbeidet en person utfører. I mer snever forstand kan det betegne en fagkompetanse knyttet til bestemte jobber.

Yrkesskedeforsikring

Alle arbeidsgivere har plikt til å tegne yrkesskedeforsikring for alle sine ansatte. Forsikringen dekker yrkesskade eller yrkessykdom.

YS

Hovedorganisasjon for arbeidstakere. Medlemmene arbeider i privat, offentlig og statlig virksomhet.

Årsverk

Et årsverk er den samlede arbeidstiden i hel stilling i løpet av ett år.